

Dones del 36, dones del compromís

La llosa del silenci franquista ha planat durant dècades i encara cueja. Tanmateix, per a les dones la llosa ha estat doble i més pesada. Per a trencar-la va néixer una peculiar associació amb el nom amb què s'ha batejat tota una generació femenina: "Dones del 36". Un nom que avui tothom sap que vol dir: les dones que van viure, fer i patir la guerra, en primera línia o a rereguarda, al front, en hospitals, despatxos o fàbriques.

Són les que la patiren en intendència familiar però sempre al servei dels qui estimaven i dels ideals (partit, sindicat, classe, nació, col·lectius...). La dona no pensava en ella mateixa, sinó en els altres: aquesta és la seva grandesa. Trencar el silenci és d'agrair. Ara penso en l'oblit que va caure damunt algunes o moltes dones. Era a Mèxic i en demanar per la tomba de Dolors Bargalló, ningú no la podia localitzar. Semblava que ni unes roses podíem deixar-hi quan el record s'havia de patentitzar.

Josefina Piquet explicava en una entrevista periodística l'activitat feta a l'Institut Sant Josep de Calasanç al barri del Congrés el 2001. Deia: "Dones joves amb cossos gastats". Josefina i la Trini Gallego són dues de la dotzena dinàmica de testimonis que guanyen el pas del temps, un temps que eren joves i visqueren. Per aquesta raó varen crear l'associació Dones del 36. Una associació fàcil de localitzar (apartat correus 4.056 i tel. 93 268 47 00) que ha merescut reconeixements i premis pel seu treball en combinació amb l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona, especialment amb conferències i diàlegs sobre el que visqueren i el que veieren. Una altra dels seus membres, Conxa Pérez, ens explicava en

la llarga sèrie d'entrevistes que li vàrem fer i que es conserven a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, la il·lusió que posaven en les col·lectivitzacions, quan els treballadors prengueren el control, fet insòlit al món, dels mitjans de producció, en un context burgès o capitalista, en terminologia d'època i que, com tantes recerques d'episodis importants no es disposa dels suficients estudis orals que recullin àmpliament testimonis dels protagonistes, amb la qual cosa, possibles recerques posteriors hagueren estat més fàcils.

Els anys de la República portaren per al sexe femení moltes novetats, com la generalització de l'ensenyament per a les nenes, el vot per a les dones adultes, la incorporació a la política de les activistes, etc.; fou un salt molt gran per a la igualtat. El 1939 tot tornà a la situació del 1929, d'una dictadura, del general Franco, a l'altra del general Primo de Rivera. I les dones hagueren, altra volta, de callar. Però recorden, expliquen, escriuen, parlen malgrat els anys amb la força i la il·lusió de la joventut. Aquest nou mèrit encoratja la millora de la societat que volen que sigui més justa i fraternal. Pels ideals hagueren de patir. Una altra de les Dones del 36, Carme Casas, cada 15 dies, i durant 15 anys, s'hagué de pre-

sentar als jutjats de control, Trinidad Gallego 7 anys a la presó o la infermera Rosa Cremot 12 anys. La Rosa deia, el 1999, amb els seus 84 anys eixerits: "Vaig anar d'infermera als 14 anys per ajudar els altres i vaig pensar que tenir cura dels ferits era la millor manera." Totes, totes, tornarien a fer el mateix. Per coherència i per solidaritat.

Nou dones i una guerra

Isabel Olesti, en el seu treball *Nou dones i una guerra. Les dones del 36*, recull el testimoni de Conxa Pérez, Trinidad Gallego,

Carme Casas, Emèrita Arbonès, Manola Rodríguez, Enriqueta Gallinat, Maria Salvó i Josefina Piquet. El treball (Edicions 62, 2005) és una esplèndida mostra de com la veu salvada pot ajudar a projectar socialment la història més amagada com assenyalava al pròleg Teresa Pàmies. És una obra altament recomanable per la qualitat del testimoni; narrat en la veu d'una periodista que explica el que ha recollit simplement escoltant i oferint, amb hàbil ploma, reportatges recomanables emanats d'evocadores entrevistes pacients.

>>

La bibliografia és generosa, però tot just comença. Esmen-
taríem la modèlica labor de re-
collir testimonis de dones em-
presonades que feu l'excèpcional
Tomas Cuevas i ho abocà en
els llibres *Mujeres en las cárceles
franquistas* i *Mujeres en la resis-
tència*, tot donant les entrevistes
mares a l'Arxiu d'Història de la
Ciutat de Barcelona. A França
segurament n'hagueren fet un
estoig de CD per a la divulgació
a les escoles, com fan amb tants
temes de compromís... però, en
fi, davant el que hom voldria, res,
l'oblit absolut, ja és molt que dis-
posem de documentals i llibres.
Posteriorment, historiadors com
Ricard Vinyes o Mary Nash, tot
i que noms com Neus Català i
les memòries de les exiliades que
van paulatinament apareixent
ens aproximen aquesta histò-
ria silenciada perquè pugui ser
il·luminada. En altres obres les
Dones del 36 també hi són pre-
sents.

El 2003 la Diputació de
Barcelona publica un recull de 36
testimonis de presons. D'aques-
tes, uns són dels anys quaranta i
hi ha tres dones del 36. Narren
en veu pròpia la seva dura expe-
riència de presó. Enriqueta Ga-
llinat: "Els monjos li passaven
missatges." Maria Salvo: "Em
van destrossar per dins." I Trini
Gallego: "El crim de treballar en
un hospital." D'aquests testimo-
nis hem seleccionat un fragment.
El de la militant Maria Salvó. Un
retrat colpidor i representatiu de
vint anys de presó. Hi trobem
una tortura que encara avui arri-
ba a ser institucional i convindria
que fos eliminada definitivament
i absolutament de la faç de la ter-
ra sigui a comissaries, camps de
concentració, presons i espais es-
pecífics on massa població pateix
enmig del silenci mundial. El tes-
timoni és especialment colpidor.

Josep M. Figueres
Historiador

L'Ajuntament de Barcelona va fer l'any 2001 un acte públic d'homenatge a l'associació Dones del 36. Aquest va ser el parlament de l'entitat:

«Fou l'any 1997 que les Dones del 36 vàrem trencar el silen-
ci i avui amb la perspectiva del
temps, hem de reconèixer que
tinguérem molt atreviment. Qui
se'n recordava de les dones llui-
tadores, infermeres, milicianes,
treballadores de fàbrica, intel-
lectuals, periodistes i estudiantes
que al crit de guerra ens mobi-
litzàrem i ens jugàrem en aquells
anys del 1936 al 1939 la vida i la
llibertat? Ningú. Nosaltres matei-
xes; el silenci i la derrota dels nos-
tres ideals ens havia vençut i acla-
parat, però fou un premi lligat
al nom d'una gran dona, Maria
Aurèlia Capmany, el que ens va
fer sortir del nostre marasme i
presentar un projecte a l'al·ludit
guardó. El nostre projecte porta-

va en ell mateix la promesa d'anar
explicant a la gent jove, i no tant
jove però ignorant, el que havia
estat la nostra guerra, la tasca de
la dona en aquella contesa.

Hem anat a fer sentir la nostra
veu a 81 instituts d'ensenyament
amb la presència de 5.699 alum-
nes, a 16 universitats amb 1.709
estudiants i a 65 actes públics
amb l'assistència de 2.591 perso-
nes: homes i dones. En total, el
nostre missatge ha arribat a 9.997
oients. [2001] Per mitjà de l'Ins-
titut d'Educació de l'Ajuntament
de Barcelona, s'ha creat una ex-
posició itinerant en què per mitjà
d'uns panells expliquem qui som
i el que vàrem fer. Hem pres part
en diferents reportatges docu-

mentals, escrits i conferències que
han donat la volta per diversos
pobles i rodalies de Catalunya,
sota el nom "Les dones del 36".
Quan el 8 de març de 1997 en
aquell solemne Saló de Cent de
l'Ajuntament de Barcelona dèiem
textualment: "Som dones grans,
molt grans, no creiem poder arri-
bar al dia d'avui amb prou forces
per a continuar lluitant. Som do-
nes entre els 80 i els 90 i (...) pro-
metrem continuar el nostre camí
per a dir al país: Nosaltres no ens
penedim del que vàrem fer, per-
dent part de la nostra joventut a
l'exili, als camps de refugiats de
França i a les presons de l'Espan-
ya franquista, creiem tenir prou
força moral per a demanar pau,
llibertat i diàleg.»

